

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת וישב תשפ"ה

וישב יעקב (ל"ז. א')

כתב רש"י וישב יעקב הפשתני הזה נכנסו גמלו טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולו, מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף, וכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה, ובית עשו לקש ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם ע"כ.

צ"ב דהפחמי תמה היכן יכנס כל הפשתן לשומרו ולא רצה לשרוף את הפשתן ולכלותו, וא"כ תשובת הפקח שישורף את הפשתן אינה מישבת את תמיהתו, וע"ד הדרוש ביארו שהפקח אמר לו שהטעם שניצוץ אחד שורף את כל הפשתן, הוא משום שכולו אויר, א"כ דבר קטן הוא ואפשר להכניסו בכל מקום. וזה הביאור שנמשל לגבי יעקב ועשו, דאמנם יש הרבה אלופי עשו, אבל אין בהם ממש, וניצוץ אחד בא ושורפם.

והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו (ש)

פירש רש"י והוא נער, שהיה עושה מעשה נערות וכו', את בני בלהה. כלומר רגיל אצל בני בלהה, לפי שהיו אחיו מבזין אותו, והוא מקרבן ע"כ. מבואר בדברי רש"י דוהוא נער את בני בלהה הם ב' ענינים, ופשוטו של מקרא שהוא ענין אחד, והרמב"ן נתקשה בדברי רש"י [קושיות אחרות], ופירש דוהוא נער קאי על מה שאמר בן שבע עשרה שנה, כלומר דכוונת המקרא והוא נער בן שבע עשרה שנה, אולם גם לפירושו מה שכתוב את בני בלהה הוא ענין אחר.

והרמב"ן פירש עוד דוהוא קאי על שניהם, וכאילו כתוב "והוא נער והוא את בני בלהה", והיינו שסיבת היותו את בני בלהה ואת בני זלפה, הוא משום והוא נער, שלהם ציוה אביהם שישמרוהו וישרתוהו.

את דבתם רעה (ש)

פירש רש"י כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי וכו' ע"כ. ויש לעיין איך הותר ליוסף לומר לאביו, והא איתא בפסחים (דף ק"ג:) ג' הקב"ה שונאן ואחד מהן זה מי שמעיד יחידי, ובגור אריה תירץ שהיה נאמן לאביו כבי תרי, ויש מפרשים שבשביל להוכיח סגי באחד.

ואפשר לומר עוד, דהנה קשה איך אכלו השבטים אבר מן החי, וביאר בשפתי חכמים דאכלו בהמה מפרכסת או בן פקועה, ובוזה בישראל אין איסור אבר מן החי ובבן נח אסור, ויוסף אמר לאחיו שדינם כבן נח שאסורים בוה, והם אמרו שדינם כישראל ומותרים בוה, וכיון שיוסף אחז שדינם כבן נח א"כ נהרגים ביחיד, כמב' בסנהדרין (דף נ"ז:) דבן נח נהרג יחידי, [ובאמת במושג זקנים כתב דיוסף נתבע על זה].

ועשה לו כתנת פסים (ל"ז. ג')

כתב בכלי יקר דהבכורה ניטלה מראובן כשבבלל יצועי אביו ועתה נתנה ליוסף, ולכן עשה לו כתנת פסים כדי שיעבוד במקדש, דהא העבודה בבכורות.

והנה בגמ' בברכות (דף ז':) משמע דאכן יוסף קיבל את הבכורה בזמן שראובן בלב יצועי אביו, כדאיתא שם "ובחללו יצועי אביו נתנה בכורת ליוסף", אמנם בב"ב (דף ק"ג.) נראה דיוסף קיבל את הבכורה רק לאחר שירדו למצרים, דאיתא שם משל לבעה"ב [יוסף (רש"י)] שגדל יתום [יעקב כמו שכתוב ויכלכל יוסף את אביו (רש"י)] לימים העשיר אותו יתום [יעקב שבאה לידו בכורת ראובן (רש"י)] ואמר אהניהו לבעה"ב מנכסי עיי"ש, וכבר דן בזה המהרש"א שם.

המלך תמלך עלינו (ל"ז. ח')

הרמב"ן כתב בשם ר"א "דהמלך תמלך עלינו פירושו וכי תמלך עלינו ברצון, "ומשל תמשול" פירושו וכי תמשול עלינו בחזקה, ובכלי יקר כתב דאמרו לו אתה רוצה למלך ברצון אבל

גם למשול בכח לא תמשול, ובאמת אכן כך הוה, דמתחילה כשירדו למצרים מלך עליהם בחזקה, וכשנתגלה אליהם מלך עליהם ברצון.

המלבי"ם והגר"א והבית הלוי פירשו כהרמב"ן, וע"פ זה פירשו את הסמיכות "כי לה' המלוכה ומושל בגוים", דעכשיו ה' מולך ברצון על עם ישראל, אבל על הגוים ה' מושל בכח, ומסיים "והיה ה' למלך על כל הארץ", דלעתיד לבוא יהיה מלך ברצון על כל הארץ, וגם הגוים יקבלו את מלכותו ברצון.

ועל דבריו (ש)

פירש רש"י דבתם רעה שהיה מביא לאביהם. ויש לעיין מדוע רק עכשיו כשסיפר להם את החלום הוסיפו לשנאו גם על הדיבה רעה, ונראה לומר ע"פ דברי הגור אריה [הובא לעיל] דכל מה שהותר ליוסף לספר לאביו אע"פ שהעיד יחידי, היינו משום שנאמן עליו כבי תרי, אמנם עתה שגער בו אביו חזין שאינו נאמן עליו כבי תרי, לכן הוסיפו לשנוא אותו על הדיבה הרעה.

ובפשטות י"ל דעד עכשיו אמרו שהטעם שמספר לאביהם משום שרוצה להוכיחם, אבל עכשיו שחלם חלום של מלוכה בהכרח שכל מה שמביא את דבתם רעה הוא בגלל רצונו למלך עליהם. אולם הרמב"ן פירש באופן אחר "על דבריו" היינו על שסיפר להם את החלום והתהלל בו.

ובבית הלוי כתב שכל החלומות הולכים אחר הפה, וכשיוסף אמר להם את החלום הם אמרו לו הבא נבוא וגו', שפתרו לו את החלום לטובה, ולכן שנאוהו שע"י דיבורו שסיפר להם את החלום הכשילם פיהם לפתרו לטובה, [והוסיף שלכן בחלום השני לא השיבו האחים דבר, שלא רצו להיכשל שוב].

הבא נבוא (ל"ז. י')

פירש רש"י והלא אמך כבר מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים לבלהה שגדלתו כאמו. הרמב"ן הקשה על רש"י דהא כשירדו למצרים כבר מתה בלהה, כדכתיב "מלבד נשי בני יעקב" ולא כתוב מלבד נשיו ונשי בני יעקב, אמנם מהתרגום יונתן בן עוזיאל (לקמן מ' ט"ז) נראה כדעת רש"י, שכתב על הפסוק "ויצו את יוסף לאמר" שהציווי היה ע"י בלהה, אמנם רש"י שם פירש דהציווי ע"י בני בלהה.

ובעיקר פירוש רש"י יש לעיין מנלן דיעקב לא ידע שהדברים מגיעים לבלהה, הא אפשר דידע ורק נתכוון להוציא מלב בניו, וכמו שפירש בפירוש השני, והביאור פשוט דלפירוש הב' מה שראה שהירח משתחוה הוא משום דאין חלום בלא דברים בטלים, וכמו שחז"ל ידעו זאת גם יעקב ידע, ועל כרחך מה שאמר הבא נבוא וגו' הוא בשביל להוציא מלב בניו, אבל לפירוש זה דאזיל על בלהה שפיר י"ל דיעקב לא ידע, ומה שאמר הבא נבוא הוא כפשטיה דקרא, שלא ידע דאזיל על בלהה, ולכן אמר והלא אמך מתה ואיך תבוא להשתחוות.

ועתה לכו ונהרגו (ל"ז. כ')

בשל"ה (תורה אור אות מ') מבואר שרצו להורגו מדין מורד במלכות, [דהיינו מלכות יהודה], ונראה דלכן מכרוהו אח"כ לעבד, דעבדות הוא היפך המלכות והו"ל מדה כנגד מדה.

ומצינו בכמה מקומות מלכות ביוסף, המלכות במצרים, ומשיח בן יוסף, ומלכות ירבעם דהיינו שהיה ב' מלכויות מלכות ישראל שהוא מלכות יוסף ומלכות יהודה שזה בית דוד.

והנה הטעם שיוסף היה מלך הוא משום שהיה בכור של רחל, ונראה דזהו מה שאמרו על הפסוק "התחת אלקים אנוכי" (ל' ב') והשיב לו הקב"ה "כך עונים את המעיקות חייך שבניך עומדים לפני בניך", (מדרש רבה ע"א) וצ"ב וכי בניה אינם בניו, והביאור שזה ב' מלכויות, ומה שעמדו לפני יוסף הוא מצד שהוא בנה של רחל.

וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף (ל"ז. כ"ח)

איתא בשבת (דף י':) לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת לכתונת פסים שעשה יעקב ליוסף יותר

משאר בניו נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו למצרים ע"כ. וע"פ זה נראה לבאר מה שכתוב שמכרוהו בכי סלעים, שהוא בשביל לחלקו ל"י שבטים שכל אחד יקבל ב' סלעים, [ואף שראובן לא היה בשעת המכירה, מ"מ שמרו לו את הכסף], וש"י ש"כ במהרי"ל דיסקין. והנה בהפטרה כתוב "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעליים", התחיל בכסף וסיים בנעלים. ופירש בדעת זקנים שמתחילה מכרוהו בכסף ואח"כ הוסיפו נעליים, ובחזקוני פירש שכל אחד קיבל ב' כסף לקנות נעליים.

ותתפשוהו בבגדו לאמר שכבה עמי (ל"ט. י"ב)

איתא ביומא (דף לה): שלשה באין לדין עני עשיר ורשע, רשע אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אמר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו כלום נאה היית מיוסף, וצריך להבין מהי טענת הרשע איזה פטור זה של טרוד ביצרו, [ויש שאמרו דכיון שהיה לו יצר הרע למד כל ימיו מוסר, ולא היה פנוי ללימוד תורה].

והוא הגר"מ שך זצ"ל ביאר כמדוי' בשם הגר"א ז"ל מלצר זצ"ל [והובא במחשבת מוסר פרשת תרומה] שהאדם סבור שתובעין אותו על החטאים מפני שלא למד ולא ידע, והוא מתרץ את עצמו שהסיבה לחטאים מפני התגברות היצה"ר, וע"ז מוכיחים מיוסף שהיה בר חכים ולמד תורה וע"ז ניצל מיצה"ר, ובספר כוכבי אור (אות מ"ד, בחיוב ת"ת ועונש ביטולה) ביאר דכיון שרואה אדם כמה חומר עוון ביטול תורה, הרי הוא סבור שאפילו טירדא דעבירה הוא קל יותר מביטול תורה באפס מעשה.

ישא פרעה את ראשך מעליך (מ. י"ט)
מה שפטר לשר המשקים לחיים ולשר האופים למיתה, מבארים דשר המשקים ראה בחלומו ענבים וסחטם לכוס פרעה, והיינו שעשה תשובה שמעכשיו יבדוק שלא יהיו זבובים, אבל שר האופים הניח סלי החורי על ראשו, ואע"פ שהעוף לקח מן הסלים לא הפריחם, וכיון שלא חזר בתשובה לכך פתר לו שיהרגוהו. ושמעתי מהגר"מ זוננפלד שליט"א בשם חמיו הגר"א מישקובסקי זצ"ל דמכך שלא הפריחם מוכח שגופו אינו פועל לפי שכלו, ולכן יוסף אמר לו פרעה ישא את ראשך מעליך, כלומר שיפרד הראש מהגוף, לרמוז לו שהגם שבפועל עכשיו הגוף מחובר לראש, מ"מ אינו פועל על פיו, ובעוד ג' ימים הראש לא יהיה מחובר.

וישכחהו (מ. כ"ג)

פירש רש"י מפני שתלה בו יוסף לזוכרו הוזקק להיות אסור ב' שנים ע"כ. איתא במדרש דב' השנים כנגד ב' הבקשות זכרתי והזכרתי. ומטין משמיה דהגרש"ש שהקשה דכיון שיש חובת ההשתדלות לומר פעם אחת זכרתי, א"כ מדוע נענש ב' שנים, היה לו ליענש רק על פעם אחת שאמר יותר ממה שצריך, ותירץ שכיון שאמר ב' פעמים גילה שגם הפעם הראשונה לא היתה בגלל חובת ההשתדלות.

וי"א בנוסח אחר, דהגר"ח שאל את הגרש"ש אילו ביקש יוסף פעם א' האם היה נענש שנה א', והשיב לו שכן, ואמר לו הגר"ח דאין זה נכון, דעל פעם אחת יש חובת השתדלות, ונענש רק משום שהפעם השניה היה גילוי שגם הפעם הראשונה לא היה בגלל חובת ההשתדלות.

דברי זיכרון לרשכבה"ג רבינו מרן ראש הישיבה זצוק"ל מתלמידו רבינו ראש הישיבה שליט"א

זרעו בחיים - כל מה שלומדים בני הישיבה"ק זה מזכותו

ביארצייט של "רבנו מרן ראש הישיבה זצוק"ל" עושים סיום על "סדר טהרות", היא זכות גדולה. כתוב שבן הלומד לזכות הוריו, אינו צריך לומר לעילוי נשמתו, אלא זה ממילא, כל מה שהוא עושה, היא זכות של האבא או האמא. ומסתמא זה לא רק "בן", אלא גם נכד, "נין", כל דבר טוב שעושה זה לעילוי נשמתם. אמנם כאן בישיבה הק', זה לא רק "המגיד שיעור" שהוא "נין", אלא "כל בני הישיבה" כל מה שעושים כאן בישיבה, "לא צריך להגיד לעילוי נשמת", כי כל מה שעושים פה, זה הכל זכות של מרן זצוק"ל, הוא בנה, הוא השקיע, הוא עמל על הישיבה, ממילא כל מה שעושים זה "בודאי לזכותו", והוא יהיה מליץ יושר בשבילנו. אנחנו מזכירים תמיד על הסיום של עוקצין, שאומר רבי יהושע בן לוי, עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק "ש"י עולמות". וכתוב בגאון [מובא בפרשת בראשית] שה - ש"י עולמות, מהולקים לש' ולי'.

ומבאר, ש' זה שמאל, לומר שבצד שמאל יש שלש מאות עולמות, י' זה ימין, לומר שבצד ימין יש עשר עולמות. ומה זה השמאל, ומה זה הימין? ימין זה הטבע של האדם, מה שכל בן אדם לומד, קובע עיתים לתורה, משתדל, זה הימין. והשמאל הוא החלק "החלש" של האדם, כשקשה לו, הוא "מתאמץ" זה נקרא שמאל. וע"ז אומר הגאון, בצד "ימין" יש רק "עשר" עולמות, ובצד שמאל, שזה מה שבן אדם "מתאמץ", על זה יש "פי שלושים" שלש מאות עולמות, רואים כמה חשוב מה שבן אדם עושה במצבים שהם כמו יד שמאל.

והנה אנחנו אומרים אנו משכימים, אנו רצים, ואנו עמלים, "להשכים" זה ג"כ בהינה של "שמאל" כי בן אדם צריך "להתגבר" בכדי להשכים, כי טבע האדם שרוצה לישון, ולהשכים צריך להתגבר, כמו שכתוב בשו"ע "יתגבר כארי". וכן אנו "רצים", לרוץ כתוב בגמ' בב"ק שזה "משונה", אדם שרץ והזיק, חייב, כי אדם בטבעו הולך, לא רץ, למה לרוץ.. אדרבה וירא מנוחה כי טוב.. ממילא זה הדברים שאדם עושה כשהוא מתגבר נגד טבעו, משכימים, עמלים, רצים, ובזכות זה זוכים ל - ש"י עולמות. ב"ה השיעור הזה שהוא כבר אחרי הסדר, זה גם בכלל משכימים רצים ועמלים.

ואלה שיש להם "קביעות" בשיעור הזה, אין ספק שיש להם תועלת מזה. וידוע שבלימוד משניות יש בזה הרבה עניינים, אבל מלבד מהעניינים יש "תועלת עצומה" מה ש"בגירסא דינקותא" זוכים ללמוד "זרעים" "טהרות", ועכשיו מתחילים בעז"ה "קדשים", אין ספק שכל מי שילמד, יהיה לו תועלת גדולה בזה ובבא.

הקב"ה יעזור שיתרבו הספסלים, וימשיכו הלאה לעלות בתורה ויראת שמים, והמגיד שיעור היקר נ"ו יהיה לו זכות, מצוה גוררת מצוה, ויוכל הלאה להמשיך "ללמוד וללמד".

(נמסר לקראת היארצייט השישי בסיום סדר טהרות בשיעור משניות בישיבה ע"י נינו הבה"ח אי"ש שטיינמן נ"ו - כ"ב כסלו תשפ"ד)

לרפואת

**הגאון רבי אליהו אליעזר
בן עטיל הניה ברוורמן
לרפואה שלימה בתושח"י**

הגליון השבוע נתרם לע"נ

**רשכבה"ג אבינו רועינו מרן ראש הישיבה
רבינו אהרן יהודה לייב ב"ר נח צבי זיע"א
נלב"ע כ"ד כסלו תשע"ח ת.נ.צ.ב.ה.**